

KUR'AN MERKEZLİ DİN EĞİTİMİ**Dr. Ahmet Özdemir**

Diyanet İşleri Başkanlığı, azdemir58@hotmail.com

ÖZET

İnsan, yaratılmışların en şerefli olarak yeryüzüne gönderilmiş ve kendisine halifelik görevi verilmiştir. Kur'an, onun bu yapısı üzerinde durmaktadır. Peygamberlerin ve salih kulların hayatından örnekler vermek suretiyle ona yol göstermektedir. İnsanın, yaratılışında birtakım olumsuz özelliklere sahip olduğu ama bunların eğitimle düzeltilebileceği gerçeği ortaya konmaktadır. Kur'an'da yer alan bu eğitim metotlarının araştırılarak ortaya çıkarılması konunun önemini de düşündüğümüzde faydalı olacaktır. Bu nedenle çalışmamızda farklı kaynaklardan da istifade etmek suretiyle değerlendirmeler yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İnsan, Kur'an, eğitim, bilgi, öğrenme

Koran-Based Religious Education**ABSTRACT**

Human being is sent to the Earth as the honorable of the created people, and the duty of caliphate is given to him. The Koran focuses on this matter. It guides people by giving examples of the lives of prophets and good men. The human being has some negative features when they are created; however, it is revealed that these negative features can get better with education. Revealing these education methods taken place in the Koran will be beneficial when we think of the importance of this subject. Therefore, some evaluations will be done to benefit our study by using different sources.

Keywords: Human, Koran, education, knowledge, learning

GİRİŞ

İnsan merkezli bir din olan İslam'ın temel kitabı Kur'an-ı Kerim, insana, yaratılış gayesini hatırlatan, bu gayeye ulaşmak için yapılması gerekenleri ortaya koyan ayetlerle doludur.

“Terbiye eden, bir şeyi derece derece halden hale, nitelikten niteliğe geçirerek olgunluk amacına eriştirinceye kadar yetiştiren” anlamına gelen “Rabb” kelimesinin (İsfehani, 2005: 190) Allah (cc) için kullanılması O'nun, kullarını terbiye eden, eğiten biri olduğunu göstermektedir.

Rabb kelimesinin bu anlamıyla çeşitli türevleriyle birlikte Kur'an-ı Kerim'de Allah lafzından sonra en çok tekrarlanan kelime olması, (970 defa) bize İslam dininde insan yetiştirmenin Allah inancına dayandığını ve ilk, mutlak yetiştiricinin Allah olduğunu açıkça anlatmaktadır.

Kur'an, öğüt ve nasihatlerle, kıssalarla, müjde ve uyarılarla, birtakım örneklerle, dünyevî cezalarla vb. insanları eğitmektedir. Onun her ayetinden çıkarılacak dersler ve yol gösteren nasihatler vardır.

İnsanları yüce yaratıcıya kul olmaya hazırlamak üzere gönderilen Kur'an-ı Kerim, insanları eğitme görevini yerine getirmede önemli bir yere sahiptir. Bunların ortaya

çkarılması gerekir. Konuya farklı açılardan bakan birçok çalışma mevcuttur. Biz de bu çalışmamızda konuyu farklı bir boyutuyla ele almaya çalışacağız.

Çalışmamız, bazı tefsirlerden istifade etmek suretiyle çeşitli başlıklar altında ortaya konacak ve konuyla ilgili kısa-öz değerlendirmeler yapılmak suretiyle okuyucuların istifadesine sunulacaktır.

1. İnsan Yetiştirmede En Büyük Öğreticiler Peygamberlerdir

Allah (cc) tarafından insanlara dini öğretmek amacıyla gönderilen peygamberler, o dinin aynı zamanda ilk uygulayıcılarıdır. Yaratıcının eğitiminden geçerek elde ettikleri bu bilgiyi, sözleriyle ve davranışlarıyla ümmetlerine aktarmak, onların iyi bir kul olmaları için gerekli çabayı ortaya koymak peygamberlerin aslı görevidir. Bu gerçeği şu ayeti kerimede açık bir şekilde görmekteyiz:

“Rabbimiz! İçlerinden onlara bir peygamber gönder; onlara âyetlerini okusun, kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları her kötülükten arındırsın. Şüphesiz, sen mutlak güç sahibisin, hüküm ve hikmet sahibisin (Bakara 2/129).”

Bu ayet aynı zamanda Hz. İbrahim (as)’in Bakara suresinde yer alan dualarından bir tanesidir. O büyük peygamberin sadece kendi ümmetini değil daha sonra gelecek ümmetleri de düşünerek dua etmiş olması ve bu duaları da Allah (cc)’ın kabul etmesi Muhammed ümmeti için büyük bir kazançtır.

Ayet-i kerimede görüyoruz ki peygamberlerinin onlara karşı, kendilerine indirilen kitabı, orada yer alan hükümlerin ayrıntılarını öğretme gibi bir sorumlulukları vardır (Taberi, 2001: 577). Onları aynı zamanda Allah (cc)’a şirk koşmak gibi büyük günahlardan ve diğer eksikliklerden arındırırlar (İbn Aşur, 1984: 723).

Peygamber gelmeyen dönemlerde insanların yozlaşmaya başladığı, insani değerlerin ayaklar altına alındığı, yeryüzünün fesada uğradığı da bir gerçektir. Bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak ve insan onuruna yakışır hak düzeni tesis etmek için Allah (cc) zaman zaman peygamberler göndermiştir. Bu peygamberler de yakınlarından başlamak suretiyle insanları eğiterek görevlerini yerine getirmeye çalışmışlardır.

Ümmetleri her zaman onların davetlerini kolay bir şekilde kabul etmemiş, bu konuda çok büyük mücadeleler ortaya koymuşlardır. O peygamberler aralarından ayrıldıktan belli bir süre sonra ise yine aynı cahiliye dönemlerine dönmüşlerdir.

İnsanlık tarihi bunun örnekleriyle doludur. Bu da peygamberlerin, insanların eğitilmesi ve salih insanlardan oluşan medeni bir toplumun inşasında ne derece önemli rol oynadıklarının göstergesidir.

2. Yaratıcıdan İlham Alan Bir Bilgilenme Anlayışı

Peygamberler, böylesi önemli bir görevi Allah (cc)’ın elçisi olarak yerine getirmektedirler. Yani görevlerini yerine getirirken ihtiyaç duyacakları bilgiyi yaratıcıdan almaktadırlar. Çünkü bilgi, insan için erdemli olabilme vasıtası olabileceği gibi, onu azgınlaşmaya da sevk edebilir. Yaratıcıdan ilham almayan, onun gösterdiği amaçlar için kullanılmayan bir bilgi, sahibini insanlara tahakküm etmeye, onları yaratıcıya değil de yaratılanlara kul olmaya götürebilir. Bunun içindir ki ilk gelen ayet bu noktada önemlidir:

“Yaratan Rabbinin adıyla oku!(Alak 96/1)”

İlk ayetin okumayı teşvik etmesi İslam’ın bilgilenmeye verdiği önemin göstergesidir. Ama bu bilgilenmenin yaratıcıdan bağımsız olması düşünülemez. Sonsuz güç ve kudret sahibi olan Allah (cc),hiç okuma yazması olmayan bir peygambere bile okutacak güce sahiptir (Meraği, 1946:199). Buradan şu da anlaşılıyor ki Cebrail, vahyi yazılı olarak getirmiş ve

Allah Resulünün okumasını istemişti. Söylediklerini tekrar etmesini isteseydi Hz. Peygamber “ben okuma bilmem “ demezdi (Mevdudi, 1995: 179).

Hz. Peygamber’e hitaben gönderilen bu “oku” emri bütün ümmet için hatta bütün insanlık için geçerlidir. Öğrenilen her bilgi, ilhamını Rabbinden almalıdır. Onu kontrol eden bir mekanizmaya ihtiyacı vardır. Aksi takdirde insanlığa değil kişilere hizmet eden bir argüman haline gelecektir

3. İnsan Yetiştirirken Yumuşak Davranmanın Önemi

Yüce yaratıcının en güzel şekilde yarattığı insan, duyguları, hisleri olan bir varlıktır. Onları eğitirken gönül diliyle konuşulursa, kırmadan dökmeden, tatlı dilli, gülyüzlü olunursa, onların üzerinde daha büyük bir etkiye sahip olunacaktır. Çünkü sertlikle, kabalıkla elde edilemeyen birçok güzel şey, nezaketle, yumuşaklıkla gayet kolay bir şekilde elde edilebilmektedir. “Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.” atasözümüz bu gerçeği güzel bir şekilde ifade etmektedir.

Hz. Peygamber (sas), çok kısa sürede büyük başarılar elde etmiştir. Davetine başladığı anda tek bir Müslüman dahi yokken, yirmi üç yıl gibi kısa bir sürede yüz binlerce insanın Müslüman olmasına, çok geniş toprakların elde edilmesine vesile olmuştur. Bu, daha çok onun hilminden/yumuşaklığından kaynaklanmaktadır. Bu gerçek ayeti kerimede şu şekilde anlatılmaktadır:

“Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık sen onları affet. Onlar için Allah'tan bağışlama dile. İş konusunda onlarla müşavere et. Bir kere de karar verip azmettin mi, artık Allah'a tevekkül et, (ona dayanıp güven). Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever. (Ali İmran 3/159)”

Eğer Hz. Peygamber kötü ahlaklı ve katı kalpli olsaydı insanlar etrafından dağılıp giderdi. Oysa O, sert biri değildi. Yapılan kötülüğe kötülükle karşılık vermez, affeder, hoşgörülü davranırdı (İbn Kesir, 2000: 233). Bu ayeti kerimenin, Müslümanların emre itaatsizlik etmeleri nedeniyle yenilgiye uğratılmasıyla ve Allah Resulünün yaralanmasıyla sonuçlanan Uhud savaşının akabinde gelmiş olması (Meraği, 1946: 112), manidardır. Böyle olumsuz bir durumda bile ashabına karşı sert ve kaba davranmaması konusunda Allah (cc) kendisine uyarıda bulunmuştur.

Allah Resulü, kendisine yapılan saygısızlıklara karşı hep tahammül göstermiş, şahsı için hiçbir zaman intikam almamıştır. Bedevilerin kaba davranışlarını güler yüzle ve onları eğitici nasihatlerle geçiştirmiş, ümmetine de güzel örneklik etmiştir.

Şurası bir gerçektir ki sert, kaba, kırıcı insanların yanında kimse bulunmak istemez. Bu nedenle o tür insanlar yalnız kalırlar. Başkalarına faydalı olamaz, onların eğitimine katkı sunamazlar. Bunun sonucunda da büyük başarılar elde edemezler.

4. Cennetle Müjdeleme

Kur'an'da yer alan insan yetiştirmenin bir diğer metodu cennetle müjdelemedir. Çünkü dünya, bir imtihan sahasıdır. Asıl hayat ahirettedir. Burası ahirete hazırlanma mekanıdır. Kul, dünyada iken ahiret için hazırlık yaparsa Allah (cc) onun karşılığını eksiksiz olarak verecektir. Bu gerçek Kur'an'da birçok yerde dile getirilmektedir. İmanla birlikte salih amel işlendiği takdirde bunun karşılığının cennet olacağı gerçeği üzerinde farklı konular ele alınırken durulmaktadır.

Cennetin ihtişamı, güzelliklerle dolu olduğu, orada hayallerin de ötesinde nimetlerin yer aldığı, oraya giren kişinin bir daha çıkmak istemeyeceği gerçeği ayeti kerimelerde ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır.

Bu güzelliklerin anlatılmasının yanında oraya girmek için yapılması gereken davranışlar da ortaya konmaktadır. Birçok ayeti kerimede, çeşitli imtihan vesileleri, örnek davranışlar anlatıldıktan sonra, imtihandan başarıyla çıkanlar için cennetle müjdeleme yer almaktadır. Bu ayeti kerimelerden bir tanesi şu şekildedir:

“Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek deneriz. Sabredenleri müjdele. (Bakara 2/155)”

Zorluklara karşı Müslümanları sabırlı olmaya teşvik için ayeti kerimede “sabredenleri müjdele” ifadesi yer almaktadır. Sabredenler en başta Allah (cc)’ın rızasını elde edeceklerdir. Allah (cc)’ın rızasının elde edildiğinin belirtisi ise kalbin huzura ermesi ve nefsin hoş olmayan şeylerden nefret etmesidir (Kurtubi, 2006: 155). Allah (cc)’ın razı olması demek cennetin hak edilmesi demektir. Sadece Allah (cc)’ın rızası değil bütün işlerde muvaffakiyeti de beraberinde getirecektir (Rıza, 1999: 32). Çünkü Allah (cc)’ın emir ve yasakları insanları sadece ahiret mutluluğuna değil dünya saadetine de götürecektir.

Sıkıntılara sabır, ibadetlerde devamlı olma konusunda sabır mümini cennete götürecektir. Cennetle müjdeleme bu açıdan, insanın olumlu davranışlar sergilemesinde önemli bir eğitim aracı olarak kendini göstermektedir.

5. Cehennemle Korkutma

Cennetle müjdelemek tek başına olumlu sonuç doğurmaz. Bunun tersinin, yani cehennemle korkutmanın da beraberinde olması gerekir. Bu nedenle ayetlerde böyle bir denge söz konusudur. Bazen cennetle müjdeleme bazen de cehennemle korkutma yöntemi uygulanmaktadır.

İyiliğin karşılığının cennet, kötülüğün karşılığının da cehennem olduğunun kul tarafından bilinmesi insanların davranışlarında önemli değişiklikler meydana getirecektir. Tabii ki bu, inananlar için geçerlidir. Ahiret inancı olmayan kişi için bunları hatırlatmanın bir faydası olmayacaktır.

Kötülüğün karşılığının ahirette azaba uğramak olduğunu anlatan ayetlerden bir tanesi şu şekildedir:

“Ettiklerine sevinen ve yapmadıkları şeylerle övülmeyi seven kimselerin, sakın azaptan kurtulacaklarını sanma. Onlar için elem dolu bir azap vardır. (Al-i İmran 3/188)”

Ayet-i kerimede sadece azaptan bahsetmek yerine elem verici bir azabın olacağı dile getirilmektedir. Bunun sebebi o kişilerin, yapmadıkları şeylerle övünmeleridir (Endelusi, 1993: 145). Böyle bir davranış azabın katlanmasına sebep olmaktadır.

Bu azap dünyada da gerçekleşebilir. Toplumun ifsad olması, bağımsızlığın elden gitmesi, depremlere, kasırgalara maruz kalınması gibi (Meraği, 1946: 158-159). Yani insanlar, dünyada da bazı sıkıntılara maruz kalarak adeta azaba uğramış gibi olurlar. Ama dünyadaki hiçbir sıkıntı ahiretteki azapla mukayese edilemez. Cehennemdeki azap daha şiddetli olacaktır.

Cehennem ateşinin şiddetini şu hadis net bir şekilde ortaya koymaktadır: *"Cehennem ateşi bin yıl yakıldı. Öyle ki kıpkırmızı oldu. Sonra bin yıl daha yakıldı, öyle ki beyazlaştı. Sonra bin yıl daha yakıldı. Şimdi o siyah ve karanlıktır. (Tirmizi, Cehennem, 8)"* Bu şekilde bir ateşin içine girmek istemeyecek olan insan, tavırlarına ona göre yön verecektir.

6. Ümitsizliğe Düşmeme

Cehennem azabı şiddetlidir ama Allah (cc)'ın rahmeti, merhameti daha büyüktür. İnsan, yaratılışı gereği günah işlemeye uygun bir yapıda yaratılmıştır. Kulluğunun hakkını verdiği zaman çok yüce makamlara ulaşabileceği gibi, yaratılış gayesini unuttuğu zaman en aşağı seviyelere düşebilmektedir.

Bununla birlikte Rabbimizin rahmet kapısı hiçbir zaman kapanmaz. Kul, gönülden pişman olarak ve bir daha aynı hatayı yapmayacağına dair kararlı bir tutum ortaya koyarak Rabbinin huzuruna çıkar ve el açarak tövbe ederse o el boş çevrilmeyecektir. Bir ayet-i kerime meali şu şekildedir:

“De ki: "Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. (Zümer 39/53)”

Günah küçük de olsa büyük de Allah affedicidir. Ama tövbe etme şartı vardır (İbn Kesir, 2000:139). Affedilmeyeceği ifade edilen şirkin bile tövbe edildiği takdirde affedileceği gerçeği ümitsizliğe düşmemek gerektiğinin göstergesidir (Taberi, 2001: 230). *“Muhakkak ki rahmetim gazabımı geçmiştir. (Buhâri, Tevhid, 15)”* hadisi Allah (cc)'ın rahmetinin daha büyük olduğunu ifade etmektedir.

Sadece günahlar konusunda değil, karşılaşılan sıkıntılarda da ümitsizliğe düşmemek gerekir. İnsanın başına bazen çok ağır belalar, musibetler gelebilir. Ama kul, kaldıramayacağı bir sıkıntıyla karşılaştığı zaman yüce yaratıcı onun yardımına yetişecektir. Allah (cc), sabır imtihanıyla insanlar arasından cennete gideceklerin seçimini yapmaktadır.

7. Söz ve Amelin Birbiriyle Uyumu

Kulun Rabbinin rahmetine mazhar olabilmesi için elbette ki biraz çaba ortaya koyması gerekir. Bu çabası, kalp, dil ve davranış bütünlüğüyle kendini gösterecektir.

Kalbe giren güçlü bir iman, sadece kalpte kalmayıp sözlere ve davranışlara da yansiyacaktır. Yalnızca kalpte kalan bir iman güçlü bir iman değildir. Çünkü Allah (cc), kullarından salih amel istemektedir. Kur'an-ı Kerim'de mükafatı hak eden imandan bahsedilirken hemen arkasından salih amelin zikredilmesi amelin imanın bir gereği olduğunu ortaya koymaktadır. Sadece sözde kalan bir düşünce, eyleme dönüşmedikçe fayda sağlamayacaktır. Özellikle insanlara dini tebliğ eden kişilerin, söylediklerini önce kendi hayatlarında uygulamaları, sözlerini daha tesirli hale getirecektir. Şu ayeti kerime bu gerçeği dile getirmektedir:

“Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz? (Saf 61/2)”

Burada iki konuda uyarı vardır: Birincisi kulun hayır yapmayı terk etmesi. İkincisi ise yapmadığı halde iyilik yaptığını iddia ederek yalan söylemesi (Meraği, 1946: 80). Ayrıca burada, iman edeceğine, salih amel işleyeceğine söz verdiği halde sözünü tutmayarak vefasızlık gösteren bazı kişilere de uyarı vardır (İbn Aşur, 1984: 172).

Güzel şeyler söylemek elbette ki takdire şayandır. Ama bu, işin kolay tarafıdır. Onları eyleme dönüştürmek, sadece diliyle değil bütün azalarıyla kulluğunu yerine getirmek Hak katında mükafata vesile olacaktır.

Diğer taraftan davranışlar, insanların düşünce dünyalarını da etkileyebilmektedir. Düşünceyle eylemler farklı olsa da bir süre sonra kişi yaşadığı gibi inanmaya başlayacaktır.

8. Önyargıları Bırakıp Akıl Penceresinden Olayları Değerlendirme

Söz ve amelin uyumu, önyargılardan kurtulup aklımızın sesine kulak verdiğimiz zaman daha da olumlu neticeler verecektir. Bu, her zaman mümkün olmaz. Çünkü insanların sahip oldukları alışkanlıkları, adetleri değiştirmek kolay bir şey değildir. Yanlış düzeltmek, ilk baştan öğretmeye göre daha zordur. İnsanlar, yaptıkları şeyleri doğru bildikleri için yapmakta ve bunları değiştirdikleri zaman yanlış bir yola girecekleri kanaatini taşımaktadırlar. O yüzden peygamberler, mücadelelerinde çoğu zaman bu alışkanlıklarla/önyargılarla mücadele etmişlerdir. Ayet-i kerimede Yüce Allah (cc):

“Onlara, "Allah'ın indirdiğine uyun!" denildiğinde, "Hayır, biz, atalarımızı üzerinde bulduğumuz (yol)a uyarız!" derler. Peki ama, ataları bir şey anlamayan, doğru yolu bulamayan kimseler olsalar da mı (onların yoluna uyacaklar)?” (Bakara 2/170.) buyurmaktadır.

Burada, yanlış olduğunu bilerek batılda ısrar etmek, ataları körü körüne taklit etmek yerilmektedir (Kurtubi, 2006: 16). Onların görüşlerinin doğru olduğuna dair ellerinde bir delil de zaten yoktur (Endelusi, 1993: 655). Ayrıca Allah (cc)'ın indirdiği bir hükmü kenara atıp ataları taklit etmek de akıl işi değildir (Rıza, 1999: 73).

Sorgulamadan, muhasebe yapmadan, sadece ataları yaptığı için bir şeyi yapmak ya da yapmamak bir saplantıdır. Böyle bir durumun sebebi, kişinin aklını kullanmamasıdır. Herhangi bir şart öne sürmeden hakkı dinlediği zaman doğruyu bulacağı açıktır. Ama o, araştırıp incelemek yerine körü körüne bağlanmak gibi kolay bir yolu tercih edebilmektedir. Akıllı kullanmayı öğütleyen çok sayıdaki ayet vardır. Onlardan biri şu şekildedir:

“Andolsun, o (şeytan) sizden pek çok nesli saptırmıştı. Hiç düşünmüyor muydunuz?” (Yasin 36/62).

İnsan, şeytanın düşman olduğunu ve hangi yollarla kendisini yanlış sevk edeceğini bilir ama her defasında da aynı hataları tekrarlar. Aklını kullanmadığı için de şeytanın tuzaklarına düşmekten kendini alamaz.

Kişinin aklını kullanması, sadece bir dini kabul etmesi açısından değil kendisini geliştirmesi açısından da önemlidir. Farklı düşüncelere ve gelişmelere açık olmayan kişi, kendini geliştiremeyeceği için her zaman diğer insanların gerisinde kalmaya mahkum olacaktır.

9. Kıssalara İbret Nazarıyla Bakmak

Aklı kullanarak Kur'an'da anlatılan kıssaları ibret nazarıyla değerlendirmek de onlardan istifade edilmesine vesile olacaktır. Kıssalar, sadece bir anı olarak anlatılan olaylar değildir. Asıl amaç, oradaki örnek şahsiyetlerin hayatlarını yol gösterici olarak görmek ve anlatılanlardan ders alarak geçmişte yapılan hataları tekrarlamamaktır. Çünkü insanlar, hatalardan ders almadıkları için “tarih tekerrürden ibarettir” sözü darbı mesel olmuştur. Kıssaların ibret olma özelliği ayet-i kerimede şöyle anlatılmaktadır:

“Andolsun ki, onların kıssalarında akıl sahipleri için ibret vardır. Kur'an uydurulabilecek bir söz değildir. Fakat kendinden öncekileri tasdik eden, her şeyi ayrı ayrı açıklayan ve inanan bir toplum için de bir yol gösterici ve bir rahmettir.” (Yusuf 12/111).

Kıssalarda aklını kullananlar için bir ibret, öğüt almak isteyenler için de öğüt vardır (Taberi, 2001: 401). Peygamberler toplumlarında nasıl bir mücadele ortaya koymuşlar, Allah (cc) müminlere nasıl yardım etmiş, kafirleri nasıl helak etmiş, bütün bunların ibret nazarıyla okunmasında faydalar vardır (İbn Kesir, 2000: 98).

Binlerce yıllık insanlık tarihine baktığımız zaman, benzer olayların günümüzde de gerçekleştiğini görmekteyiz. Teknolojik olarak, bilgi olarak her ne kadar aşama kaydedilmiş olsa da insan karakteri değişmemekte her dönemde benzerlik göstermektedir.

İlk insanla birlikte başlayan hak-batıl mücadelesi günümüzde devam ettiği gibi kıyamete kadar da devam edecektir. O nedenle peygamberlerin tevhid mücadelesinin inananlar tarafından bilinmesi, yapacakları çalışmalarda kendilerine büyük katkı sağlayacaktır.

10. Ruh ve Beden Eğitiminin Bir Arada Olduğu İbadetlerde Riyadan Uzak Durmak

Hak için ortaya konacak mücadele ve eylemler riyadan uzak bir şekilde gerçekleşirse istenilen faydayı temin edecektir. Bu manada nefisle, şeytanla bir mücadeleye anlamına gelen ibadetler, hem Allah (cc)'a olan kulluk borcunu yerine getirmek hem de dünyanın meşgalesinden bir sürede olsa uzaklaşıp manen güç kazanmak için önemli bir etkiye sahiptir. Çünkü hayat, insanı yormakta ve manen yıpratmaktadır. Manevi bir güçle desteklenmeyen yaşantı buhranla sonuçlanmaktadır. Ama yapılan ibadetlerden gereken verimi alabilmek için onu yalnızca Allah rızası için yapmak, riya karıştırmamak gerekir. Riyanın karıştığı bir ibadet kişiye herhangi bir fayda sağlamayacaktır. Maun suresindeki şu ayetler bu gerçeği dile getirmektedir:

“Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki, onlar namazlarını ciddiye almazlar. Onlar (namazlarıyla) gösteriş yaparlar.” (Maun 107/4-6).

Bu şekilde namaz kılan kişiler, insanlar onlar hakkında iyi şeyler söylesinler, diye ibadet yaparlar. İbadetlerinde samimi, ihlaslı değildir (İbn Aşur, 1984: 568). Bu nedenle ayet-i kerime, ibadetlerini gösteriş için yaparak günahlardan arınmayı düşünmeyenlere karşı ağır bir ifade kullanmıştır. (Endelusi, 1993: 518).

Sadece yaptıklarının yanlış olduğunu söylemekle kalmayıp “yazıklar olsun” gibi bir ifadenin kullanılmış olması bu davranışın ne kadar kötü olduğunu göstergesidir. Riya'nın Hz. Peygamber tarafından küçük şirk olarak adlandırılması (Tirmizi, Hudut, 24) da onun ne kadar çirkin bir davranış olduğunu göstermektedir.

Kıldıkları namazın boşa gitmesinin nedeni gösteriş yapmaları ve ne için kıldıklarının şuurunda olmamalarıdır. Oysa şuurulu bir şekilde kılınan namaz, kılan kişiye büyük bir haz vermekte ve ibadetin istekli bir şekilde devam etmesini temin etmektedir. Aksi takdirde ibadet bir yük gibi algılanabilmektedir.

11. Güzel Ahlaklı Olmak

Riyanın karışmadığı bir ibadetle hayatını devam ettiren kul, güzel ahlakla da manen daha donanımlı hale gelecektir. En başta güzel ahlakın kaynağının Kur'an olduğu gerçeğinin iyi bilinmesi gerekir. Hayat kitabı olarak gönderilen Kur'an, güzel ahlakın ta kendisidir. Hz. Aişe (r.anha)'ye Hz. Peygamber'in ahlakının nasıl olduğu sorulduğu zaman “O'nun ahlakı Kur'an'dı.” (Müslim, Misafirin, 139) diye cevap vermesi bu gerçeği ifade etmektedir.

Ahlak esaslarıyla dolu olan Hucurat suresinde Allah (cc) müminlere güzel ahlakın örneklerini sunmaktadır: *“Ey iman edenler! Bir topluluk bir diğerini alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da diğer kadınları alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Birbirinizi karalamayın, birbirinizi (kötü) lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fasıklık ne kötü bir namdır! Kim de tövbe etmezse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir”* (Hucurat 49/11).

Bu olumsuz davranışları sergileyenler, kendilerine büyük kötülük etmişler ve günah kazanmışlardır (Meraği, 1946: 133).Çünkü kardeş oldukları ifade edilen müminler, aralarındaki ilişkilerde dürüst davranmak, birbirlerinin izzet ve şerefine zarar getirecek tavır ve davranışlardan uzak kalmak durumundadırlar (Mevdudi, 1995: 448-449).

Bu ve benzeri ayeti kerimelerde müminlerin ahlakının nasıl olması gerektiği dile getirilmektedir. Bazı davranışların emredilmesi, bazılarının da yasaklanması suretiyle müminlere bir ahlak eğitimi verilmektedir.

Davranışlarını Kur'an'a göre şekillendiren kul, bunun karşılığında sevap kazanacağı gibi yaşadığı toplumda ahlaki bir düzenin oluşturularak insanlar arasında güçlü bir bağın kurulmasına, sevgi-saygı anlayışına dayalı bir toplumun meydana gelmesine de katkı sağlamış olacaktır.

12. Bilgiyi Dünyalık Menfaat İçin Değil Daha İyi Bir Kulluk İçin Araç Olarak Kullanmak

Ahlak temeline dayalı bir toplumu inşa etmeyi kendisine gaye edinen mümin, bütün fiillerinde Allah rızasını göz önünde bulunduracak, her davranışında kulluğun gereklerini yerine getirmeye çalışacaktır. İlim öğrenmek için yola çıktığı zaman, öğrendiği şeyleri dünyalık menfaat için değil karşılıksız olarak insanlara ulaştırmaya gayret gösterecektir. Kendisine bir şey sorulduğu zaman dünyevi kaygıları bir kenara bırakıp ahirette vereceği hesabı düşünerek doğru olan cevabı verecektir.

Kur'an'da Yahudi alimlerin, bilgilerini bazen gizleyerek bazen de olduğundan farklı aktararak dünyayı ahirete tercih etmeleri şöyle bir örnekle anlatılmaktadır:

“Tevrat’la yükümlü tutulup da onunla amel etmeyenlerin durumu, ciltlerle kitap taşıyan eşeğin durumu gibidir. Allah’ın âyetlerini inkar eden topluluğun hali ne kötüdür! Allah, zalimler topluluğunu hidayete erdirmez.” (Cuma 62/5).

Kitabı okuyup insanlara anlattıkları halde onunla amel etmeyen ilim adamları, üzerinde taşıdığı şeyin ne olduğunu bilmeyen eşeklere benzetilmiştir (İbn Kesir, 2000: 556). Burada kitabı manasıyla birlikte öğrenenlere, Yahudi alimlerinin düştükleri bu hatalara düşmeme konusunda da bir uyarı vardır (Kurtubi, 2006: 456).Çünkü bu örnekler sadece geçmişten haber veren bir anekdot değil, aynı hatalara müminlerin de düşmemesi yönünde bir uyarıdır.

SONUÇ

İnsanlara hakkı ve hakikati öğretmek, onlara yol göstermek üzere gönderilen Kur'an-ı Kerim, ilahi kaynaklı bilgi birikimiyle kıyamete kadar her çağa hitap edebilecek şekilde gönderilmiş yüce bir kitaptır.

Onun nuru geçmişte olduğu gibi günümüzde ve gelecekte çağları aydınlatmaya devam edecektir. İnananları onun çizgisinden gittikleri sürece dünyevi makamların da en üstüne çıkacak, onu atıl durumda bıraktıkları zaman ahiretlerini harap ettikleri gibi dünyada da zelil bir hayat yaşayacaklardır.

Kur'an'ın izinden gitmek, onun gösterdiği örnek yaşantıyı hayat felsefesi haline getirmekle olacaktır. Emredilenleri yapmak, yasaklananları terk etmek Kur'an ahlakıyla ahlaklanmanın olmazsa olmaz şartıdır.

Kur'an'la amel ederken herhangi bir dünyevi çıkar gözetmeden yaratıcıya kayıtsız şartsız teslim olmak, bir müminin asli görevidir. Çünkü oradaki bütün emir ve yasaklar kulların iyiliği için konmuştur.

Kur'an, hem okunmak hem de yaşanmak için gönderilmiştir. O, ancak bir bütün olarak uygulandığı zaman fayda temin edecektir. Orada ahlak esasları anlatılırken çeşitli yöntemler uygulanmıştır. Bu anlatımda tam bir denge söz konusudur. Bazen müjdelemek bazen de uyarmak şeklinde bir eğitim anlayışı ortaya konmuştur. Bir taraftan insanlara moral verilirken diğer taraftan tembelliğe rehavete düşmemeleri için de tedbir alınmıştır.

Kur'an da ahlak esaslarının anlatılmasıyla yetinilmemiş, geçmişte yaşamış örnek şahsiyetlerin hayatlarından örnekler verilmek suretiyle de adeta bu ahlak esaslarının uygulanabilirliği tekit edilmiştir.

KAYNAKLAR

- ENDELUSÎ, E. (1993)*el-Bahru'l-Muhît* (et-Tab'atu'l-ûlâ). Dâru'l-Kütüb el-İlmiyye:Beyrut.
- İBN AŞUR, M. (1984)*et-Tahrir ve't-Tenvir*. Daru Tunusiyye:Tunus.
- İBN KESİR, İ. (2000)*Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm* (et-Tab'u'l-evvel). Müessesetü Kurtuba.
- İSFEHANÎ, E.*el-Müfredat fî Garibi'l-Kur'an* (et-Tab'atu'r-rabi'atu). Daru'l-Marife:Beyrut.
- KUR'AN-I KERİM MEALİ (2006) Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları:Ankara.
- KURTUBÎ, E.(2006) *el-Câmi'u li Ahkâmi'l-Kur'ân ve'l Mübeyyin limâ tedammenehu mine's-Sünneti ve Âyi'l-Furkân* (et-Tab'atu'l-ûlâ). Müessesetü Risale:Beyrut.
- MERÂĞÎ, A. (1946) *Tefsîru'l-Merâğî* (et-Tab'atu'l-ûlâ). Mustafa Elbânî el-Halebî ve Evlâduhu:Mısır
- MEVDÛDÎ, E. (1995)*Tefhimu'l Kur'an* (2.baskı). İnsan Yayınları:İstanbul.
- RIZÂ, M. (1999)*Tefsîru'l-Menâr*. Daru'l-Kutub el-İlmiyye:Beyrut.
- TABERÎ, E. (2001)*Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*(et-Tab'atu'l-ûlâ). Daru Hicr:Kahire
- YAZIR, E. (1982)*Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat:İstanbul.